

ध. रा. गाडगीळ लेखसंग्रह

खंड २

संपादक

सुलभा ब्रह्मे

गोखले अर्थशास्त्र संस्था, पुणे

गोखले अर्थशास्त्र संस्था, मराठी प्रकाशन १६ वे

© १९७४, गोखले अर्थशास्त्र संस्था, पुणे ४

या ग्रंथाच्या प्रकाशनासाठी
महाराष्ट्र राज्य साहित्य व संस्कृती मंडळाकडून
अनुदान मिळाले आहे

किंमत पंचवीस रुपये

प्रकाशक
वि. म. दांडेकर
गोखले अर्थशास्त्र संस्था
पुणे ४

मुद्रक
वि. पु. भागवत
मौज प्रिंटिंग न्यूरो
खटाववाडी, मुंबई ४

प्रास्ताविक

प्रा. च. रा. गाडगीळ यांनी आपल्या सुमारे पन्नास वर्षांच्या अभ्यासपूर्ण सार्वजनिक जीवनात अनेक ग्रंथांखेरीज विविध आर्थिक, सामाजिक व राजकीय विषयांवर विपुल लिखाण केले. हे संकीर्ण लिखाण एकत्र आणून समग्रपणे यथावकाश प्रकाशित करण्याची संस्थेची योजना आहे. प्रा. गाडगीळांनी इंग्रजीबरोबर मराठीतही पुष्कळ लिखाण केले. किंबहुना त्यांचा पहिला प्रकाशित लेख मराठीतच आहे. इंग्लंडातील हिंदी खलाशांची स्थिती हा लेख त्यांनी १९२३ साली इंग्लंडात विद्यार्थी म्हणून असतानाच लिहिला. तेथपासून शेवटपर्यंत ते मराठीतून सातत्याने लिहीत होते. त्यावरून त्यांचे मराठी भाषेवरील प्रेम आणि आर्थिक सामाजिक प्रश्नांची चर्चा जनसामान्यांपर्यंत पोहोचविण्याचा त्यांचा आग्रह स्पष्ट होतो.

मराठीतील त्यांचे समग्र लिखाण आम्ही दोन खंडांत प्रकाशित करित आहोत. त्यांपैकी पहिले खंड ऑगस्ट १९७३ मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आला. भारतीय व जागतिक प्रश्नांवरील लेख या खंडा समाविष्ट आहेत. महाराष्ट्राच्या संदर्भातील लेख प्रस्तुतच्या दुसऱ्या खंडात संकलित केलेले आहेत या दोन्ही खंडांचे संपादन सुलभा ब्रह्मे यांनी केले आहे. संपादकीय क्लिष्ट कामाखेरीज एक विस्तृत संपादकीय प्रस्तावनाही त्यांनी प्रथम खंडास दिली आहे.

प्रस्तुत संग्रहातील लेख वृत्तपत्रे, नियतकालिके, लेखसंग्रह यांमध्ये अगर पुस्तिकारूपाने प्रसिद्ध झालेले आहेत. हे लेख पुनर्मुद्रणासाठी उपलब्ध करून दिल्याबद्दल संबंधित प्रकाशकांची संस्था आभारी आहे.

वाढत्या महागाईमुळे प्रकाशनाचे काम दिवसेदिवस अवघड होत आहे. ग्रंथांच्या किंमती वाचक-वर्गांच्या आटोक्याबाहेर गेल्या आहेत. महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाने प्रस्तुत ग्रंथास अनुदान देऊन प्रकाशनाचा पंचवीस टक्के खर्च सोसल्याने किंमत काहीशी सुसह्य ठेवणे शक्य झाले आहे. या अनुदानाबद्दल संस्था मंडळाची आभारी आहे.

वि. म. दांडेकर
संचालक

१५ ऑगस्ट १९७४
गोखले अर्यशास्त्र संस्था,
पुणे ४.

अनुक्रमणिका

प्रास्ताविक

विभाग १ : संयुक्त महाराष्ट्राचा प्रश्न

१ वृहन्महाराष्ट्र व खानेसुमारीचे काही भाकडे	३
२ 'संयुक्त महाराष्ट्र' हा एक प्रांत का असावा ?	२०
३ संयुक्त महाराष्ट्र	२४
४ मुंबई शहराचे भवितव्य	२९
५ महाविदर्भाची कल्पनाच कृत्रिम	४९

विभाग २ : महाराष्ट्राचे आर्थिक प्रश्न

१ मुंबई इलाख्यातील जमाबंदीची पद्धती	५५
२ मुंबई सरकारचे औद्योगिक खाते	५९
३ जमीनमहसूल व तद्विषयक प्रश्न	६२
४ महाराष्ट्रातील शेतकी समितीची कामगिरी	६८
५ मुंबई प्रांतातील धान्यपरिस्थिती कशी सुधारेल ?	७२
६ अन्नधान्यातील भाववाढ	७९
७ महाराष्ट्राचा ग्रामीण विकास	८९
८ पुण्यातील घरे आणि गलिच्छ वस्त्या	९४
९ पुण्यातील पानशेत प्रलय व पुर्नवसनाच्या समस्या	१०१
१० जमिनीच्या कमाल धारणेचे विधेयक	१०७
११ कृष्णा-गोदावरी पाणीवाटप	१११
१२ अन्नधान्य पुरवठ्याची गंभीर परिस्थिती	११७
१३ महाराष्ट्र राज्य एकाधिकार ज्वारी खरेदी योजना	१२२
१४ शेतीसाठी पाणीपुरवठ्याच्या नियमनातील समस्या	१२६

विभाग ३ : आर्थिक नियोजन

१ प्रादेशिक समाज व प्रादेशिक अर्थव्यवस्था	१३१
२ संयुक्त महाराष्ट्र, लोकशाही समाजवाद आणि आर्थिक नियोजन	१४८
३ वर्धा जिल्ह्याची विकास योजना : उद्देश, स्वरूप व कार्यपद्धती	१५६
४ जिल्हा परिषदांच्या कारभारातील संभाव्य धोके	१६२
५ लोकशाही विकेंद्रीकरण व आर्थिक नियोजन	१६६
६ कोकणचा आर्थिक विकास	१८२

विभाग ४ : सहकारी अर्थव्यवहार

१ सहकारी षळवळीचे समालोचन	१९१
२ लोणी येथील सहकारी साखर कारखाना	२०३
३ महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक : अध्यक्षीय भाषणे	२०६
४ ज्वारी खरेदी योजनेतील सहकारी संस्थांची कामगिरी	२२१
५ 'सहकारी अर्थव्यवस्था' : प्रस्तावना	२२६
६ महाराष्ट्रातील सहकारी अर्थव्यवस्थेचे बदलते स्वरूप	२२९

विभाग ५ : सामाजिक व शैक्षणिक प्रश्न

१ पुणे युनिव्हर्सिटी कशी-असावी ?	२३७
२ 'बहुजन समाजातील कर्मवीर' : प्रस्तावना	२४६
३ ब्राह्मण जातीतील व्यक्तींचे पुढील धोरण	२४९
४ 'गांवगाडा' : प्रस्तावना	२५५
५ भारत व महाराष्ट्र	२६०
६ महाराष्ट्रातील विद्यापीठ शिक्षणाची पुनर्घटना	२९२
७ 'शिंदे लेखसंग्रह' : पुरस्कार	२९४
सूची	२९९